

PIET CREVE
Amsab-ISG

MARTINE VERMANDERE
Amsab-ISG

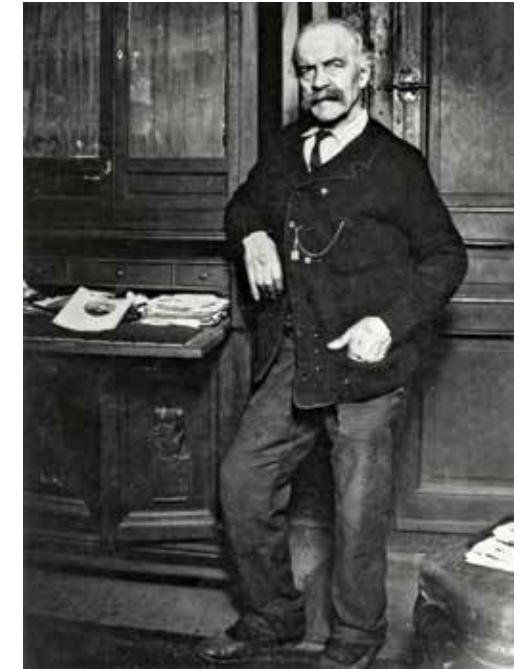
Migranten aller landen, verenigt u!

De geschiedenis van het thema migratie in Amsab-ISG

Met het beleidsplan 2013-2017 wordt het thema 'migratie' structureel opgenomen in de werking van Amsab-ISG. In deze bijdrage schetsen we hoe het zover is gekomen. De lezer zal merken dat het om een bochtig parcours gaat, waarin toeval, externe vragen, persoonlijke interesses van medewerkers en opportuniteiten een belangrijke rol hebben gespeeld. Aanvankelijk ging de aandacht uit naar de emigratie van Belgen naar Noord-Frankrijk. Al snel kwamen de migranten die sinds de jaren 1960 naar hier kwamen in beeld en dan vooral de organisaties en initiatieven die die mensen ondersteunden. Uiteindelijk groeide de aandacht voor de verenigingen van de nieuwkomers zelf. Deze bijdrage maakt duidelijk dat Amsab-ISG daarbij aan collectieopbouw doet, in diverse projecten participeert en het thema 'migratie' meeneemt in de eigen publiekswerking.

In de turbulente 19e eeuw schudde de industriële revolutie de bestaande maatschappij stevig door elkaar. Een van de gevolgen was het ontstaan van een arbeidersklasse die het zowel op socio-economisch als op politiek vlak niet onder de markt had. Emigratie was een beproefde strategie om te ontsnappen aan armoede of politieke vervolging. Honderdduizenden Belgen, vooral Vlamingen, zochten in migratie een uitweg: plattelandsbewoners trokken naar de industriële centra, Vlamingen zochten werk in Wallonië, Belgen weken massaal uit naar Noord-Frankrijk of waagden de oversteek naar de Nieuwe Wereld.

Amsab-ISG is ontstaan vanuit de belangstelling voor de geschiedenis van die arbeidersklasse – in elk geval de socialistische. De emigratie van arbeiders kwam dus al snel in beeld bij de stichters van het instituut, zelfs nog voor dat was opgericht.¹ Vooral de casus van de emigratie naar Noord-Frankrijk en meer specifiek de interacties in de grensstreek en de banden tussen Gent en de driehoek Rijsel-Tourcoing-Roubaix stonden in de belangstelling.² Een van de weinige bekende namen tussen de groten-

Pierre De Geyter in zijn huis in Saint-Denis. (Musée d'art et d'histoire, Saint-Denis)

deels anonieme migranten, was Pierre De Geyter, de componist van *De Internationale*. In 1998 publiceerde Amsab-ISG een boek over de man en zijn tijd.³ In een artikel uit 1993 stelde de Amerikaanse historicus Carl Strikwerda dat de Belgische trek naar Noord-Frankrijk een bekende casus is in de geschiedschrijving over migratie in de industriële periode.⁴ Het is des te opvallender dat de enige grondige studie van het fenomeen die beide kanten van de grens aan bod laat komen, het monumentale werk van Firmin Lentacker is, al verschillende decennia oud en nog steeds hét referentiewerk.⁵ Ondanks al die aandacht vertoonde het verhaal van die migratie nog heel wat leemtes in de sociale, economische, politieke, maar ook culturele hoofdstukken.

Ook binnen het KADOC bestond belangstelling voor de geschiedenis en het erfgoed van de Belgische migranten naar Frankrijk. Uit contacten tussen beide instituten groeide het idee om een internationaal project op te zetten rond dit thema, in nauwe samenwerking met partners uit Noord-Frankrijk, en daarvoor middelen te zoeken in Europese programma's. Na meerdere vergaderingen bleek het wel mogelijk om een gemeenschappelijk project uit te schrijven, maar toen het aankwam op concrete engagementen, bleken de cultuurverschillen tussen Vlaanderen en Frankrijk te groot om een evenwichtig samenwerkingsverband gestalte te geven.

Ondertussen was het thema 'immigratie' al op een onopvallende manier in de collectie geslopen. Zo bevatte het overgedragen archief van het Algemeen Belgisch Vakverbond de stukken van de werking rond migranten.⁶ De *déclac* kwam er in 1999 met de overbrenging van het archief van het Vlaams Centrum voor de Integratie van Migrant (VCIM). Het VCIM stopte zijn activiteiten en het lot van het

archief van de organisatie werd in handen gelegd van de curator. Die nam contact op met Amsab-ISG. Een bezoek ter plekke overtuigde de archiefmedewerkers zeer snel van het belang van het materiaal, zeker toen bleek dat ook het archief van de voorganger van het VCIM, het Vlaams Overlegcomité Migratie (VOCOM), er zich bevond. Dat was het goede nieuws. Een minder aangename verrassing was dat het archiefmateriaal in totale wanorde was achtergelaten. De archivariissen hadden een taaie klus aan de opmaak van de inventarissen.⁷

De ervaring met de archieven van het VCIM en het VOCOM deed vragen rijzen: er was dan wel een belangrijk archief uit de integratiesector bewaard en ontsloten, maar hoe zat het met het materiaal van allerlei solidariteitsbewegingen rond migranten die ontstaan waren vanaf het einde van de jaren 1960? En belangrijker nog: wat was de situatie van het erfgoed van de verenigingen van migranten, de 'zelforganisaties'? Het werd al snel duidelijk dat de antwoorden niet makkelijk te vinden waren en best gezocht werden in samenwerking met andere spelers op het terrein: erfgoedwerkers, academici en vooral mensen uit de zelforganisaties. Twee Amsab-medewerkers, Rik De Conink en Piet Creve, richtten samen met Sofie Bollen het werkgroepje ADEM op. Dat stond voor: Archief en Documentatie van Etnisch-culturele Minderheden. Sophie Bollen had in het kader van haar opleiding archivistiek een eindwerk gemaakt waarin de problematiek van het erfgoed van etnisch-culturele minderheden centraal stond.⁸

Het eerste initiatief van ADEM was de bijeenkomst *Een gat in de geschiedenis? Trefdag over archieven van etnisch-culturele minderheden*, op 1 oktober 2003. Er werden mensen uit de academische wereld, de integratiesector, de zelforganisaties en de erfgoedsector uitgenodigd. Voor de invulling van het programma was er inspiratie gezocht bij het Nederlandse project *Cultureel Erfgoed Minderheden 2001-2004* (CEM). Dat initiatief ging uit van het Landelijk Overleg Minderheden (LOM), een overlegorgaan van koepels van Surinaamse, Caraïbische, Molukse, Turkse en andere verenigingen. Het kreeg financiële steun vanuit twee ministeries, dat van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en dat van Binnenlandse Zaken. Drie werkgroepen gingen aan de slag rond volgende thema's: slavernijverleden, islamitisch erfgoed en migratiegeschiedenis. In die groepen zaten mensen uit diverse disciplines: archivariissen, medewerkers van migrantenorganisaties, academici en mensen uit de museumwereld. Het initiatief stond onder leiding van Renée Kistenmaker die het in Gent kwam toelichten. De tweede spreker, Charles Jeurgens, stelde een project voor rond het erfgoed van Turkse immigranten in Dordrecht, waarbij hij als toenmalig stadsarchivaris heel nauw betrokken was.⁹ Een vijftiental mensen ging op de uitnodiging in, van de zelforganisaties was er maar één aanwezig.¹⁰ Na de inspirerende uiteenzettingen van de Nederlandse sprekers gingen de aanwezigen vooral door op een mogelijk vervolgininitiatief. Dat lag helemaal niet voor de hand, zeker niet voor de wereld van de erkende archief- en documentatiecentra in Vlaanderen, die elk een omschreven deel van het erfgoedlandschap voor hun rekening namen en daarvoor ook subsidies kregen. Erfgoed rond migratie was braakliggend terrein, wie daarvan

werk wilde maken, moest dat doen met extra eigen middelen. Wellicht was er op dat moment ook onvoldoende draagvlak voor een overkoepelend initiatief. Uit het onderzoek van Sofie Bollen was al gebleken dat erfgoed rond migratie nog niet echt doorgedrongen was in de werking, laat staan in het beleid, van de meeste Vlaamse archief- en documentatiecentra. Uiteindelijk kwam er geen vervolg, geen enkele instelling bleek in staat of geneigd een dergelijk initiatief te trekken.

Het Nederlandse project CEM werd in 2005 nog nader onderzocht door Amsab-ISG-medewerkster Martine Vermandere in het kader van haar opleiding Cultuurmanagement aan de UAMS.¹¹ Na een omgevingsanalyse van de archiefwereld in Vlaanderen werd bekeken wat we konden leren uit de werkmethode van het inmiddels afgelopen CEM-project. Uit de aanbevelingen van dat project bleek dat erfgoedinstellingen best samenwerken om de eigen competenties aan te vullen rond opsporen, selecteren en breed toegankelijk maken van het materieel en immaterieel erfgoed. Er is ook overleg nodig om te bepalen welke erfgoedinstellingen wat gaan bewaren en om selectie- en vernietigingscriteria op te stellen. En uiteraard is samenwerking ook vereist om de middelen zo efficiënt en effectief mogelijk in te zetten. Daarnaast werd geadviseerd om samen te werken met migratiehistorici. Historisch onderzoek naar het migratiefenomeen in Vlaanderen is immers noodzakelijk om tot wetenschappelijk onderbouwde publieksgerichte projecten te komen, en historici kunnen archivariissen attenderen op minder evidente informatie die toch de moeite waard is om te bewaren.

Omdat participatie aan publieksprojecten kennis genereert over onze erfgoedinstelling en op termijn vaak voor acquisitie zorgt, wilde Amsab-ISG in 2000 zo veel mogelijk buurtbewoners betrekken bij het project *Ik woon in een monument*, een onderzoek naar sociale huisvesting in Deurne bij Antwerpen. Bij de mondelinge getuigenissen lag de nadruk op de oudere bewoners. Ondanks de grote bereidwilligheid van de imam en organisaties zoals Hayat en Amalipe Romano, bereikten we amper de oudere allochtone bevolking. Daarbij speelde zeker ook het taalprobleem een rol. De allochtone jongeren waren wel sterk vertegenwoordigd in het fotoproject. Daaruit leerden we dat netwerken en vertrouwen winnen primordiaal is en dat het taalobstakel maar opgelost kan worden als daarvoor extra middelen ingezet worden.

Ondertussen was Amsab-ISG betrokken geraakt bij een initiatief rond de geschiedenis van de Turkse migratie naar Gent. Ongeveer tien jaar geleden nam de toenmalige liberale schepen van Cultuur en Toerisme Sas van Rouveroij het initiatief voor een tentoonstelling over veertig jaar Turkse aanwezigheid in Gent.¹² Hij bracht daarvoor een zeer divers gezelschap samen: enkele stadsdiensten, personen met kennis over het industriële verleden van de stad of ervaring met de Turkse gemeenschap en de Turkse culturele vereniging Kardelen. De tentoonstelling was vrij klein gehouden omdat ze op diverse plaatsen werd opgesteld: een stedelijk administratief centrum, een moskee, een bejaardentehuis ... De Turkse gemeenschap reageerde enthousiast tijdens de voorbereiding, maar vooral vanaf de opening: de affiche moest worden bijgedrukt en werd bijna een collector's item en nogal wat mensen

Foto's van het project *Ik woon in een monument* in Deurne, waarbij zo veel mogelijk buurtbewoners werden betrokken. Foto's Timothy Verberck, Joyce Wong, Mannassee Maswama, Fais El Fadili. (Amsab-ISG, Antwerpen)

kwamen op de diverse tentoonstellingsplaatsen materiaal aanbieden. De ervaring was leerrijk: binnen de Turkse gemeenschap bestond wel degelijk belangstelling voor de eigen geschiedenis, er was ook erfgoed aanwezig, maar om dat op te sporen en te bewaren, moest nog een tandje bijgestoken worden. Bij de tentoonstelling was maar één Turkse vereniging betrokken; in de aanloop naar de herdenking van 50 jaar Turkse aanwezigheid in Gent in 2014 zijn er dat al een pak meer.

De lessen die Amsab-ISG trok uit de deelname aan de tentoonstelling, kwamen goed van pas bij een ander project: *Gentse gasten* van de Marokkaanse-Vlaamse vzw Nakhla.¹³ Die startte in 2007 met de verzameling en creatie van bronnen over de geschiedenis van de Marokkaanse migratie naar Gent. Amsab-ISG was partner in het project en maakte deel uit van de stuurgroep. Het leverde expertise op het terrein van mondelinge bronnen, stelde zijn ervaring met de opsporing, verwerving en ontsluiting van archief- en documentatiemateriaal ter beschikking en fungeerde als depot voor zowel het fysieke als het digitale materiaal dat in de loop van het project werd gegenereerd. *Gentse gasten* kreeg een subsidie van de Vlaamse Gemeenschap, maar in het derde en laatste jaar liep een en ander fout: het voorziene eindproduct kon niet gerealiseerd worden. Nakhla bracht alle mogelijke creativiteit in het veld en slaagde er toch in een eindproduct af te laten leveren: de documentaire *Mijn tantes uit Gent*, het verhaal van drie zussen die naar Gent migreerden.¹⁴ Alle interviews die in het kader van het project zijn afgenomen, bevinden zich ondertussen in het digitale depot van Amsab-ISG en blijven zo op lange termijn beschikbaar voor ander onderzoek.

Wie als culturele erfgoedinstelling stappen vooruit wil zetten op het terrein van de geschiedenis en het erfgoed rond migratie, mag niet bang zijn om de voeten nat te maken. Deelname aan projecten van migrantenverenigingen over dat thema is een absolute voorwaarde om vooruitgang te boeken. De redenen daarvoor zijn talrijk. In de eerste plaats leren de betrokken partners elkaar en elkaars mogelijkheden

kennen en wordt er zo beetje bij beetje een netwerk opgebouwd. Daarnaast zijn projecten de gelegenheden waar op één thema kan gefocust worden en die vaak heel wat enthousiasme teweegbrengen. Ze eindigen meestal met een soort publieksmoment dat niet alleen voor de eigen achterban belangrijk is, maar ook voor het brede publiek relevant is. Projectmatig werken heeft echter ook een pak nadelen. Zo vraagt het van de betrokken verenigingen, die meestal uitsluitend op vrijwilligers draaien, een grote inspanning. De administratieve opvolging is vaak een hele klus. En natuurlijk is er het gevaar van het zwarte gat achteraf. Hoe dan ook, deelname aan projecten van de doelgroep, de verenigingen van migranten, blijft noodzakelijk als erfgoedinstelling. Maar een meer algemene en gestructureerde aanpak is even noodzakelijk en zelfs gewoonweg complementair.

Vandaar ook dat Amsab-ISG graag inging op de uitnodiging van historica Leen Beyers die eind 2007 op Vlaams niveau het initiatief nam voor een samenwerkingsverband rond het erfgoed van migrantengemeenschappen. De werkgroep AMI: Archief en herinnering van migratie in Vlaanderen schoof twee doelstellingen naar voren: migrantengemeenschappen informeren en sensibiliseren rond archiefvorming en de aandacht voor diversiteit en migratie in publieke geschiedenis en historisch onderzoek stimuleren. Beide doelen moesten in een pilootproject gerealiseerd worden.¹⁵ CeMIS, het Centrum voor Migratie en Interculturele Studies van de Universiteit Antwerpen, was bereid het driejarig project in te dienen en de uitvoering ervan te coördineren. Een twintigtal erfgoedinstellingen en migrantenverenigingen toonden interesse om in het project te stappen. Helaas werd de subsidie in het tweede werkjaar teruggedroefd en raakte het project niet verder dan een veelbelovende aanzet.

Niet alleen over het erfgoed van migrantengemeenschappen bleef een grote lacune bestaan, ook over de geschiedenis van die groepen zelf en hun verenigingen was nauwelijks informatie beschikbaar. En dat was een manco dat elke toekomstige poging om op structurele wijze om te gaan met het erfgoed van migrantengemeenschappen parten speelde. Om dat te verhelpen dienden Amsab-ISG en KADOC samen

Saban Gök van de Turkse Unie van België interviewt textielarbeider Düz Capan op de opening van de tentoonstelling over 40 jaar Turkse migratie in Gent in 2004. Foto © Rebecca Vangestel

een projectvoorstel in bij het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek voor een grootschalige registratiecampagne die een overzicht moest bieden van het verenigingsleven van migranten en hun erfgoedcollecties. Het project *Stafkaart van het migrantenmiddenveld en zijn erfgoed in Vlaanderen en Brussel (1830-heden)* ging van start op 1 november 2008. Sinds januari 2010 wordt het dankzij de steun van het Vlaams ministerie van Cultuur, Jeugd, Sport en Media (Kunsten en Erfgoed) verdergezet als ontwikkelingsgericht erfgoedproject. Het initiatief heeft drie doelstellingen. Het wil een repertorium ontwikkelen van het vroegere en huidige migrantenmiddenveld in Vlaanderen en Brussel met daaraan gekoppeld een overzicht van het bewaarde erfgoed. Ten tweede wordt in het kader van het project een op maat gesneden vormingsaanbod uitgewerkt over zorg en beheer van erfgoed. In derde instantie wordt met Europese partners gewerkt aan een samenwerkingsverband waarbij de resultaten die per land geboekt worden, in een relevant internationaal perspectief geplaatst kunnen worden. Het project heeft een eigen website waar alle verzamelde data raadpleegbaar zijn en waar ook gerapporteerd wordt over alle andere acties: van workshops over vormingsmomenten tot het opstellen van een vademecum voor erfgoedbeheer.¹⁶ Het project loopt af eind 2012.

Het thema migratie is eerder op incidentele of zelfs accidentele wijze in de werking van Amsab-ISG terechtgekomen. Het werd echter vrij snel duidelijk dat het onderwerp eigenlijk een evident onderdeel uitmaakt van het actieterrein van Amsab-ISG, net zoals de thema's vrede, gender, derde wereld, andersglobalisme, holebi's en milieu. In het beleidsplan 2013-2016 is het thema migratie structureel opgenomen, het voorlopige eindpunt van deze evolutie. Dat betekent concreet dat erfgoed rond migratie opsporen, collecties opnemen en volgens de regels van de

kunst bewaren, die collecties ontsluiten en voor een breed publiek toegankelijk maken en publieksmomenten rond dit thema organiseren, integraal deel gaan uitmaken van het 'productieproces' van de instelling. De voorbije jaren zijn voor Amsab-ISG op diverse terreinen een voortdurend leerproces geweest. Van bij de start was de betrokkenheid van de vormers van migrantenerfgoed een *conditio sine qua non*. Pas wanneer men zich bewust is van de waarde van zijn eigen erfgoed, gaat men er zorg voor dragen. Die zorg overdragen aan een archiefinstelling vergt vervolgens een sterke vertrouwensband. Amsab-ISG heeft een jarenlange ervaring in de opbouw van vertrouwensrelaties met archiefvormers, onder meer door zo veel als mogelijk aanwezig te zijn op de activiteiten van zijn erfgoedgemeenschappen. Maar contacten met personen en organisaties met een migratieachtergrond vragen toch een aangepaste aanpak waar nog geen handleiding voor bestaat. Het erfgoed is vaak niet dat wat klassiek bewaard wordt in archiefcentra: het gaat overwegend over digitale audiovisuele bestanden, soms in een taal die niemand van de Amsab-medewerkers beheerst. En omdat migratie per definitie een grensoverschrijdend fenomeen is, blijft Amsab-ISG daarbij kijken naar wat in andere landen op dit vlak gebeurt. Vooral met Nederland is de samenwerking belangrijk: sinds 2011 maakt Amsab-ISG deel uit van het Centrum voor De Geschiedenis van Migratie (CGM), een samenwerkingsverband tussen onderzoeksinstituten.¹⁷

Amsab-ISG probeert ook al geruime tijd studenten aan te zetten om voor hun scriptie rond het thema migratie te werken. Bij de start van het academiejaar wordt een lijst verspreid met mogelijkheden die de Amsab-ISG-collectie biedt voor eindverhandelingen. Daarop staan verschillende voorstellen waar zowel op het onderwerp migratie wordt gefocust (bijvoorbeeld *De evolutie van zelfhulporganisaties naar een 'integratiesector': casus Gent* met als bronnen de archieven van De Poort-Berber en Kom-Pas), als op topics die dit thema in zich dragen (zoals *De syndicale werking van een autobedrijf van naderbij bekeken: Ford Genk* waarvoor het archief van de Centrale der Metaalbewerkers van België-Limburg geconsulteerd kan worden).

Dat Amsab-ISG op het terrein van migratie deskundigheid heeft opgebouwd, wordt onder andere aangetoond door de talrijke aanvragen van verenigingen met een migrantieachtergrond om hun projecten te begeleiden, door de vele uitnodigingen voor deelname aan studiedagen over het thema of om artikels daarover te leveren, en door de vragen van mediamensen, studenten en erfgoedwerkers. Amsab-ISG gaat in de mate van het mogelijke in op die verzoeken en probeert met inhoudelijke adviezen en wetenschappelijke onderbouwing de kwaliteit van die initiatieven te verhogen en de bronnen die hierbij gecreëerd worden te bewaren. Een voorlopige zwakte blijft de beperkte zichtbaarheid van het betrokken erfgoed in de onlinecatalogus. Tussen het opsporen, verzamelen, ontsluiten en het uiteindelijke beschikbaar stellen van het materiaal, is er een groot tijdsinterval. Maar dat is het lot van alle materiaal dat de weg naar archiefinstellingen vindt. Er wordt hard aan gewerkt ...

Op deze en volgende pagina's vindt u de voorstelling van drie lopende projecten rond de geschiedenis van migrantengemeenschappen en hun erfgoed, waarin Amsab-ISG participeert.

Bestemd voor Gent

Gent telt veel verschillende nationaliteiten. Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn er mensen uit alle hoeken van de wereld neergestreken. Ze proberen er zo goed mogelijk een nieuw leven op te bouwen. Het project *Bestemd voor Gent* tekent verhalen, rituelen en tradities op van mensen met een migratieachtergrond en ontsluit die voor een breed publiek. In al die verhalen ligt de focus op het leven in de stad Gent, op de kracht en de moed die nodig zijn voor een nieuw begin in een vreemde omgeving.

Bestemd voor Gent wil het erfgoed van migranten een plaats geven binnen de groeiende aandacht voor erfgoed in het algemeen en hoopt migranten van verschillende afkomst aan te moedigen om de herinneringen aan hun persoonlijke migratieverhaal op te (laten) tekenen.

De verhalen worden verzameld door 'spoorzoekers', vrijwilligers die zelf meestal een migratieverleden hebben. De spoorzoekers krijgen een praktijkgerichte opleiding aangeboden door FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, die hen wegwijs maakt in de wereld van de mondelinge geschiedenis. Gewapend met die kennis gaan ze op zoek naar getuigen om hen te interviewen of worden ze aan getuigen 'gekoppeld'.

Meer dan vijftig spoorzoekers hebben ondertussen met succes de opleiding gevolgd. De eerste dertig interviews zijn afgeleverd, elf andere staan op stapel. En het lijstje met getuigen dat op een geschikte spoorzoeker wacht, dikkt aan. Spoorzoekers en getuigen samen vertegenwoordigen 36 van de 159 nationaliteiten die Gent rijk is.

Bestemd voor Gent zal de resultaten van het project op verschillende manieren aan het publiek tonen. De duofoto's op vijf verschillende locaties op Erfgoeddag 2012 beten de spits af. In een later stadium volgen een boek samen met Amsab-ISG, een multimediatoepassing in het STAM, een tentoonstelling en tal van andere vormen van presentatie.

Wie interesse heeft om mee te werken aan *Bestemd voor Gent* kan contact opnemen met Rebecca Vangestel: rebecca.vangestel@gent.be of 09 265 76 95.

Bestemd voor Gent is een project van AGORA, een Gents partnerschap tussen het stadsbestuur, verschillende welzijnsorganisaties en landelijke verenigingen van migranten. De Integratiedienst coördineert. Universiteit Gent, STAM, Amsab-ISG en FARO staan garant voor de wetenschappelijke input in het project.

OMG! Verken je verleden

In het najaar van 2011 startte MANAVZW met *OMG! Verken je verleden*, een project dat islamitisch cultureel erfgoed in Vlaanderen in kaart wil brengen. MANAVZW is een expertisecentrum voor Islamitische Culturen en het aanspreekpunt voor alles wat islam en moslims in Vlaanderen betreft. Het focust op de maatschappelijke, culturele en religieuze dimensie van de islam, maar laat zich niet uit over theologische kwesties.

Het uitgangspunt van het project *OMG!* zijn twee tijdsassen: enerzijds de islamitische kalender (van Asjoera tot Offerfeest); anderzijds de ijkmomenten in de levensloop van een mens (van geboortefeest tot rouwritueel). Daarvoor worden Vlamingen bevestigd met een moslimachtergrond van zowel eerste, tweede als derde generatie. Naast de getuigenissen ligt de nadruk ook op het materiële erfgoed: foto's, video, audio en andere. Er is tevens speciale aandacht voor evoluties en hybridisering van tradities binnen families, gemeenschappen van verschillende strekkingen en etnische afkomst. Om deze verzamelingen een duurzaam leven te garanderen, wordt parallel een beeld- en verhalendatabank ontwikkeld die deze bronnen zal ontsluiten.

Vandaag kan je bij de halalslager een gebedskalender krijgen en kondigt het journaal het begin van de ramadan aan. In elke stad vind je reisagentschappen die de bedevaart naar Mekka organiseren. Dat is niet altijd zo geweest. Hoe wisten de eerste moslims wanneer de ramadan begon? Waar kochten ze hun vlees toen er nog geen halalslagers waren? Hoe vierden ze het Suikerfeest, Offerfeest, trouwfeest? Welke tradities uit het moederland werden voortgezet, welke werden overgenomen? Vieren de kinderen en kleinkinderen religieuze feesten vandaag op dezelfde manier als de oudere generatie vroeger?

Om die vragen te beantwoorden organiseert MANAVZW ook workshops die de jongeren de nodige hulpmiddelen aanreiken om binnen hun eigen netwerk verhalen, oud en nieuw beeldmateriaal, cassettes en ander archiefmateriaal te verzamelen.

De workshops:

- *Beware!* Over het belang van het bewaren van gegevens, informatie, documenten.
- *Shoot!* Interviewtechnieken, foto- en videoworkshop. Met andere woorden: vragen afvuren en plaatjes schieten.
- *In your (data)Base!* Het verzamelde materiaal afstemmen op een interactieve databank rond islam in de samenleving (IDRISS).

'OMG' of 'Oh My God!' is een uitroep die in vele talen voorkomt (Oh mijn God!, Oh mon Dieu!, Ya Rabbi!, Aman Allah!) en in zeer uitlopende situaties en contexten gebruikt wordt. Hetzelfde geldt voor het belijden van de islam en de beleving van de verschillende culturen en haar uitdrukkingen. De beeld- en verhalendatabank zal deze verscheidenheid ongetwijfeld weerspiegelen.

Marokkaanse sporen in Antwerpen

Het erfgoed van de stad Antwerpen zou kunnen getuigen van de aanwezigheid van een zeer verscheiden bevolking. De collecties van Antwerpse musea en erfgoedzorgers verspreid over de stad en de districten, bevatten echter weinig sporen van mensen met een andere culturele afkomst, die zich hier vaak al enkele generaties geleden vestigden. Het MAS wil daar verandering in brengen met *Spoorzoekers*, een project geïnspireerd op *Culturele spoorzoekers* van het Nederlandse Centrum voor de Geschiedenis van Migranten (zie de bijdrage over migrantenerfgoed in Nederland en Frankrijk op p. 121). Het project moet ervoor zorgen dat collecties, tentoonstellingen en andere erfgoedpresentaties van het MAS, en in het verlengde daarvan van andere Antwerpse erfgoedinstellingen, op een duurzame manier doorspekt raken met het diverse gamma aan erfgoed dat de stad Antwerpen rijk is.

Met *Spoorzoekers* gaan zeventien Antwerpenaren op zoek naar Marokkaanse sporen in de stad. Die sporen zijn verhalen, brieven, beelden, objecten, herinneringen, foto's en filmpjes, die allemaal vertellen over de Marokkaanse gemeenschap in Antwerpen. Mohamed zoekt naar uiterlijke sporen van de Berbercultuur in Antwerpen, Sam gaat na hoe middenstanders hun zaak startten in de stad, Amina ontdekt het echte migratieverhaal van haar moeder, Narges zoekt uit welke Antwerpse kledingzaken favoriet waren en zijn ...

De spoorzoekers zijn op de voet te volgen via <http://spoorzoekers.tumblr.com>. En Sam neemt je in een filmpje alvast mee op zijn eerste bezoek aan Mo's bistro Meat en Eat: <http://vimeo.com/41557624>.

Om het project tot een goed einde te brengen, werkt het MAS intensief samen met Atlas en Red Star Line Museum. Partners zijn: Mousseem, Federatie Marokkaanse verenigingen, Vereniging voor Ontwikkeling en Emancipatie Moslims, Amsab-ISG, Platform Allochtone Jongeren, FelixArchief, Nakhla vzw en MANAVZW. Het project wordt gerealiseerd met steun van het Impulsfonds voor het Migrantenbeleid.

- 1 Herman BALTHAZAR, Betrekkingen tussen het socialisme in Vlaanderen en Noord-Frankrijk (1870-1914). In: *De Franse Nederlanden*, (1979)4, pp. 11-30.
- 2 Zie bijvoorbeeld: Nicole DERYCKERE, *Bijdrage tot de geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging te Kortrijk. Organisatorische ontwikkeling (1876-1921)*, VUB, licentiaatsverhandeling, 1972 en Hendrik DEFOORT, *De Derde Arm: socialisme en coöperatie in Europa vóór 1914*, UGent, doctoraal proefschrift, 2002.
- 3 Jan O. OLSEN e.a., *Pierre De Geyster: het grote lied van een kleine man*, Gent: AMSAB/Masereelfonds, 1998.
- 4 Carl STRIKWERDA, France and the Belgian Immigration in the Nineteenth Century. In: Carl STRIKWERDA & Camille GUERIN-GONZALES (red.), *The Politics of Immigrant Workers. Labor Activism and Migration in the World Economy since 1830*, New York: Holmes & Meier, 1993, pp. 101-124.
- 5 Firmin LENTACKER, *La frontière franco-belge. Etude géographique des effets d'une frontière internationale sur la vie de relations*, Université de Lille III, doctoraal proefschrift, 1973.
- 6 Paule VERBRUGGEN, *Inventaris van het archief van het ABVV*, Gent: Amsab-ISG, 2006, pp. 134-136.
- 7 Piet CREVE, De vinger aan de pols. Archief en documentatie van nieuwe sociale bewegingen in Amsab-ISG. In: *Brood & Rozen*, (2005)1, pp. 68-79. Voor de inventarissen van VOCOM en VCIM, zie: <http://opac.amsab.be>.
- 8 Sophie BOLLEN, *Eigen archief eerst? Mogelijkheden en moeilijkheden bij de uitbouw van een archiefbeleid inzake etnisch-culturele minderheden in Vlaanderen*, VUB, licentiaatsverhandeling, 2004.
- 9 Het project resulteerde in een tentoonstelling en een boek: Ahmet POLAT, Vahap KARAPINAR, Riekie ALTAY-DUSINK, Paul EMONTS, *Gurbetçi: Kayapınar, migrantendorp in Turkije/Kayapınar, Türkiye' deki gurbetçilerin köyü*, Dordrecht: Stichting Tuana, 2002.
- 10 Voor een verslag van de bijeenkomst, zie: Piet CREVE, Een gat in de geschiedenis? Trefdag over archieven van etnisch-culturele minderheden. In: *Brood & Rozen*, (2004)1, pp. 73-78.
- 11 Martine VERMANDERE, *Naar meer culturele diversiteit in de Vlaamse archieven. Aanzet tot een strategie voor de acquisitie van erfgoed van etnisch-culturele minderheden*, UAMS, masterproef, 2006.
- 12 Piet CREVE, Every picture tells a story. Tentoonstelling 40 jaar Turkse Migratie in Gent. In: *Brood & Rozen*, (2004)1, pp. 71-72.
- 13 Zie: <http://www.nakhla.be>.
- 14 Voor de trailer, zie: <http://youtu.be/dkqro1u1PQo>, laatst geraadpleegd op 14/08/2012. De documentaire werd geselecteerd voor het Filmfestival van Oostende van september 2012.
- 15 AMI: Archief en herinnering van migratie in Vlaanderen, Verslag van de vergadering van 17/10/2007.
- 16 Zie: <http://www.migrantenerfgoed.be>, laatst geraadpleegd op 14/08/2012.
- 17 Zie: <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/cgm>, laatst geraadpleegd op 14/08/2012.